

Lada Duraković, *Ideologija i glazbeni život: Pula 1945. – 1966.*

Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2010., 231 str.

Knjiga *Ideologija i glazbeni život: Pula 1945. – 1966.* u kronološkom je smislu nastavak knjige *Pulski glazbeni život u razdoblju fašističke diktature (1926. – 1943.)* iste autorice (Zagreb 2003.). Razdoblje od 1945. do 1966. godine Lada Duraković je prikazala kroz tri razdoblja: razdoblje anglo-američke vojne uprave (1945. – 1947.), razdoblje masovne kulture ili agitpropa (1947. – 1952.) i razdoblje radničkoga samoupravljanja (1952. – 1966.), dok je sama knjiga podijeljena na sedam poglavlja. Autorica je ova razdoblja obradila na društveno-političkom, kulturnom i glazbenom planu grada Pule.

Prvo poglavlje obuhvaća historiografski pregled (9-13) u kojem Duraković navodi izvore, literaturu i metode kojima se koristila u svom višegodišnjem istraživačkom radu. Kao razlog istraživanja poslijeratne Pule autorica navodi upravo nepostojanje sustavnije i obuhvatnije znanstvene studije o Puli nakon Drugoga svjetskog rata, posebno one koja bi obuhvatila i glazbeni razvoj pulske sredine. Radeći na arhivskim izvorima fondova Državnoga arhiva u Pazinu, arhiva Glazbene škole, Saveza kulturno-umjetničkih društava i gradi Sveučilišne knjižnice u Puli te Sveučilišne knjižnice u Trstu, autorica je pokušala utvrditi uvjetovanost glazbenoga stvaralaštva političkim prilikama. Iako politika nije zadirala u samu glazbu, utjecala je na njezin razvoj kao vanjska odrednica.

Drugo poglavlje knjige sadrži kratak pregled zbivanja od 1943. do 1945. (14-19). Dakle, razdoblje od kapitulacije Italije do kraja rata, u kojemu je Istra doživjela njemačku okupaciju. Stoga je problem kulture i prosvjete bio vrlo kompleksan. Omogućeno je otvaranje škola u kojima su podučavali najčešće nestručni učitelji. Godine 1943. pokrenut je list *Glas Istre* koji i danas djeluje kao najčitaniji list u regiji. Iste je godine pokrenut i talijanski list *Il nostro giornale*. U ratno su doba važnu ulogu imali mitinzi koji su obuhvaćali i kulturne sadržaje, pri čemu su nastupale kazališne družine kao najmoćniji oblik promidžbe NOP-a. Jedna od najpoznatijih kazališnih družina bila je *Okružna kazališna družina* iz Pazina, osnovana 1944. pod nazivom *Otokar Keršovani*. Ona se radi nesuglasica između partijskih organa i organa narodne vlasti podijelila na dvije družine: *Okružnu kazališnu družinu za Pazin* i *Kazališnu družinu Oblasnog NOO-a za Istru "Otokar Keršovani"*. U vrijeme oslobođenja Pule počeli su djelovati NOO-i s ciljem

buđenja nacionalne svijesti uz pomoć glazbe kao glavnoga sredstva. Ubrzo su formirane limena glazba mjesnoga NOO-a, koju je činilo 12 glazbenika na čelu s predstavnikom Otelom Damjanićem i dirigentom Pietrom Sofficijem, muški zbor NOO-a s 40 pjevača na čelu s dirigentom Giuseppeom Pangherom te orkestar mjesnog NOO-a s 38 članova pod vodstvom Felicea Passamantea. Nekoliko dana prije oslobođenja grada održan je sastanak sa svim značajnim glazbenicima i umjetnicima grada na kojem je bilo govora o mogućnostima osnivanja glazbene škole u Puli.

Poglavlje “Razdoblje anglo-američke vojne uprave 1945. – 1947.” (20–38) Duraković je podijelila na nekoliko manjih cjelina koje uključuju političke i gospodarske prilike, kulturne prilike i glazbeni život. U Beogradu je 9. lipnja 1945. potpisan sporazum na temelju kojega je Julijska krajina bila podijeljena na Zonu A i Zonu B. Pula je pripala je Zoni A pod anglo-američkom upravom. Tada je u njoj živjelo 59 % Talijana i 35 % Hrvata. Gospodarska i socijalna slika grada bila je veoma teška. Naime, grad je praktički bio izoliran od ostatka istarskoga poluotoka. Industrija je uglavnom bila uništena, a gradom su harale razne bolesti te je na snazi bila racionalizacija hrane koju je provodila Saveznička vojna uprava. Postojale su i tenzije među stanovništvom, između onih koji su htjeli da Istra pripadne Italiji i onih koji su htjeli da pripadne Jugoslaviji. Na konferenciji u Parizu je već 1946. bilo jasno da će Pula ući u sastav Jugoslavije, što je dovelo do masovnoga iseljavanja te je grad u samo nekoliko mjeseci postao, kako Duraković navodi, grad duhova, pustih ulica, parkova i napuštenih kuća. Glazbeni život se svodio na djelovanje raznih sastava, zborova i solista domicilnih glazbenika koji su i za vrijeme fašizma djelovali u gradu. Mjesto na kojem bi se podučavala glazba nije postojalo, a autorica spominje samo glazbene tečajeve slijepe profesorice Anite Sisse koja je bila aktivna i u međuratnom razdoblju. Duraković spominje i nekoliko zanimljivih koncerata koje je pulska publika pratila sa zanimanjem, kao i tri glazbeno-plesna spektakla u Areni. Međutim, angažiraniji rad na području kulture počeo je tek odlaskom anglo-američke vojske iz grada. Naime, umjetnost je dobila novu ulogu – postala je odgojno sredstvo u funkciji ostvarivanja ciljeva vladajuće političke grupacije.

Četvrto poglavlje nosi naslov “Razdoblje agitpropa i masovne kulture (1947. – 1952.)” (39–102) i sadrži rasprave o iseljavanju stanovništva iz Pule i Istre, uspostavi partijske vlasti, sukobu s Informbiroom te agitpropu i umjetnosti u funkciji socijalističkoga realizma. Kulturna politika suočila se s pro-

blemima nepismenosti stanovništva, nedostatkom škola, kao i ustanova koje bi se brinule o kulturi. Uloga je umjetnosti postala prosvjećivanje naroda, a ne sredstvo zabave. Kako je to razdoblje bilo uglavnom pod političkim i kulturnim utjecajem Sovjetskoga Saveza, sve vezano za Zapad bilo je sumnjivo. Naime, zadaća kulture bila je prikazivanje društvene zbilje i vrednovanje društvenih pojava u skladu s potrebama Komunističke partije. Umjetnost je trebala služiti odgoju mladeži i pridonijeti u izgradnji domovine te radi toga biti dostupna širokom krugu ljudi. Osnovan je Savez kulturno-prosvjetnih društava za kotar i grad Pulu, čija je zadaća bila okupljanje radnika i namještenika organiziranih u sindikatima. Najvažnija kulturno-umjetnička društva bila su talijanski "Lino Mariani" i hrvatski "Matko Brajša Rašan", koja su trebala animirati "široke narodne mase". Međutim, njihov trud nije urodio uspješnim rezultatima. Odlukom Gradskoga narodnog odbora 1949. osnovana je Glazbena škola. Prve je godine škola brojila čak 266 učenika, od kojih se najviše polaznika odlučilo za glasovir i violinu, a tek nekolicina za solo pjevanje, violončelo, trubu, klarinet i rog. Školu je vodio prof. Dušan Marčelja, koji je najveći broj zainteresiranih učenika za glasovir podijelio u čak tri grupe. Međutim, najveći problem škole bio je nedostatak neophodno potrebnoga koncertnoga glasovira. Glazbena škola je prihvaćala uglavnom sve zainteresirane. Godine 1948. i Narodno kazalište je krenulo sa svojim dramskim, opernim i baletnim predstavama. Iako je kazalište imalo na repertoaru niz gostovanja umjetnika iz cijele Jugoslavije, interes radnika bio je nezadovoljavajući. Osim toga, kazališna kuća se susrela s mnogobrojnim problemima, ne samo financijskim već i tehničkim. Duraković se osvrnula i na operne sezone u Areni, koje su započele 1949. Autorica navodi kako su u Puli kroz te četiri godine gostovali operni ansambli iz Zagreba, Beograda, Ljubljane i Rijeke. Zanimljiv je podatak da je broj posjetitelja na nekim predstavama dosegao 16 000, što je do danas nedostignuto.

Poglavlje kojem je autorica posvetila najveći dio knjige nosi naslov "Glazbena kultura i radničko upravljanje (1952. – 1966.)" (103-198). U njemu autorica analizira prilike u razdoblju radničkoga samoupravljanja, preobrazbe i pokušaje mijenjanja privrednoga sustava tijekom 50-ih i 60-ih godina 20. stoljeća te početak decentralizacijskih procesa nakon pada Aleksandra Rankovića. To je bilo i vrijeme kada se u Puli počeo razvijati turizam, a građani su smjeli putovati u inozemstvo, čime se Jugoslavija kao socijalistička zemlja počela otvarati prema Zapadu. U skladu s time dolazi do novih

oblika kulturne i glazbene djelatnosti. Naime, uvođenjem samoupravnoga socijalizma kulturni je sektor prepušten samim kulturnim radnicima. Stvoreni su posebni savjeti, komisije i fondovi za kulturu da bi se ostvarila što veća participacija kulturnjaka. Pokrenute su i brojne radiopostaje, a počela je emitirati i Televizija Zagreb. Bilo je to doba kad se ulagalo u promet, stanovanje, ali i kad je u Jugoslaviji oživjelo potrošačko društvo. Glazbeni život grada sveden je na glazbenike amatere koji su poput posrednika upoznivali običan puk s glazbenim, dramskim i književnim djelima. KUD "Matko Brajša Rašan" dobio je svoj zbor koji je obilazio čitavu Istru, a kasnije i Jugoslaviju te je nastupao na raznim smotrama. Talijanski "Lino Mariani" također bilježi smotre i turneje. Formiralo se još jedno novo društvo, Omladinsko kulturno-umjetničko društvo (OKUD) "Istra" čiji je cilj bio razvijanje kulture kod mladih. U njegovu su sklopu djelovale uspješna harmonikaška i folklorna sekcija, a harmonikaška je sekcija ostvarila izuzetan interes kod širega kruga ljudi. Grad je bio obogaćen za još dvije sekcije koje su djelovale na kulturnom razvitku grada – gradski orkestar i gradska glazba. Što se tiče glazbenoga školstva, glazbenika je nedostajalo u svim ustanovama, a najviše u prosvjeti. Ne samo da je u mnogim školama nedostajalo glazbenika, nego i pjevačkih zborova, gramofona i ploča. Glazbenom se odgoju nije pridavala prevelika važnost, a mladež se u većini slučajeva nije mogla upoznati s kulturom posjećivanja koncerata. Međutim, u nekim je školama bilo zadovoljavajućih primjera, kao što su OŠ "Neven Kirac", Gimnazija "Branko Semelić" i Talijanska gimnazija "Livio Botegaro". Glazbena škola u pedesetima ne bilježi veće promjene, osim što je krajem 1958. prerasla u Srednju glazbenu školu. Školska godina 1962./1963. bila je vrlo važna jer je škola dobila ime "Ivan Matetić Ronjgov", po jednom od najznačajnijih istarskih glazbenika. Iste je godine škola bila nadograđena i obogaćena inventarom. Međutim, najvažnija godina koju će Glazbena škola pamtiti u svojoj povijesti jest 1965./1966., kada na mjesto ravnatelja dolazi Slavko Zlatić. Za vrijeme njegova mandata škola bilježi i velike afere vezane za rad ravnatelja i vodstvo škole. Iz podataka koje navodi Duraković vidljivo je da je i tada bilo nepotizma u javnim ustanovama. Početkom 60-ih godina u sklopu Pedagoške akademije otvoren je studij glazbenoga odgoja. Rad kazališne kuće između 1952. i 1966. obilježavaju financijske krize te, iako se u jednom razdoblju krenulo ka kvalitetnom funkcioniranju, ozbiljniji rad kazališta nikada nije ponovljen. U Areni je izvedeno 13 djela domaćih autora i 26 inozemnih djela.

Slijede “Zaključci” (199–204), odnosno sinteza knjige, pri čemu je Duraković istaknula kako se ideja socijalizma o radnicima koji će stvoriti vlastitu kulturu i umjetnost pokazala utopijom. Zapravo je velik dio glazbenoga života u Puli počivao na amaterizmu, što je slučaj i danas. Iako je Pula deklarativno na glasu kao grad glazbe, autorica smatra da ona to tek treba postati. Posljednje poglavlje knjige sadrži popis izvora, literature, skraćena i priloga (205–221), a zaključuje ju kazalo imena (223–231).

Knjiga *Ideologija i glazbeni život: Pula 1945. – 1966.* ne govori samo o razvoju glazbenoga života grada, već i o političkoj pozadini koja je imala presudan utjecaj na razvoj glazbe i kulture uopće. Iako je iznijela obilje podataka i dokumentacije o ustanovama i ljudima koji su djelovali u glazbenoj kulturi Pule u doba kojime se knjiga bavi, autorica je oblikovala znanstvenu studiju čiji je tekst dostupan širem krugu ljudi. Knjiga stoga predstavlja značajan doprinos ne samo povijesti grada i glazbe u njemu, već ukazuje i na promjene u trendovima istraživanja povijesti među našim povjesničarima, napravivši korak dalje od istraživanja samo političke povijesti.

Martina Batel

Silvio Maranzana, *La (dis)unità d'Italia: Guerra anticomunista sul fronte orientale dagli Arditi a Gladio*, Trieste: Edizioni Italo Svevo, 2010., 229 str.

Knjiga Silvija Maranzane, publicista i novinara lista *Il Piccolo*, obrađuje manje poznatu stranu suvremene tršćanske povijesti. U knjizi se obrađuju aktivnosti tajnih službi i tajnih organizacija od 1918. sve do današnjih dana. U prva tri poglavlja autor predstavlja aktivnost talijanskih tajnih službi, u četvrtom aktivnost OZNA-e tijekom jugoslavenske uprave gradom, dok se u preostalim poglavljima govori o antikomunističkim i prokomunističkim organizacijama u Italiji u razdoblju Hladnoga rata. Posebno su zanimljiva zadnja dva poglavlja u kojima se, između ostaloga, spominju aktivnosti i osobe vezane uz rat u Hrvatskoj početkom 90-ih godina 20. stoljeća. Trst nije izabran slučajno za središte većine antikomunističkih aktivnosti; nalazi se svega nekoliko kilometara od nekadašnje granice s Jugoslavijom, zemljom u kojoj je vladala komunistička stranka, premda nije bila dio Istočnoga bloka. Knjiga je pisana na talijanskom jeziku, a podijeljena je u trinaest